

Член кореспондент, професор Мила Сантова, доктор на изкуствознанието.

Кратко описание на най-важните постижения и тяхното значение за развитието на науката и културата и/или материалното обогатяване на българския народ и държава

Представянето е хронологично:

I. В ранните ми работи се очертава системно настояване за историко-антроположки дискурс към проблематиката на българската култура от времето на късното средновековие и Възраждането. Този дискурс, обогатен от визията за културата като система, предлага по-ясно обособяване на **ролята и мястото на фолклора, разбиран като култура, в историко-културния процес**. В редица публикации (1) се извежда ролята на фолклорната култура в модела, следван от българската култура в периода 15-19 век. В текстовете се използват интердисциплинарни подходи на анализ, а **емпиричният материал е основно от сферата на визуалните изкуства**. Върху фона на фолклористичната литература от 70-те и 80-те години, работеща предимно върху основата на синхронни дискурси, диахронният беше друг, нов и модерен за времето си тип интерпретация (По това време Жак Льо Гоф, пишейки своите “18 есета” аргументира и въвежда в активно обръщение понятието “историческа антропология”). В изкуствоведската литература от същия период **полидисциплинарното изследване** не беше активна изследователска практика, а **обосноваването на визуални модели върху фолклорни модули или извеждането на доминиращи фолклорни параметри в културата чрез анализа на визуални образци** бе за времето си нов тип научен анализ. Неговото установяване в българската хуманитаристика се дължи в определена степен и на моите разработки.

Тези ми интереси и дирения намериха пресечната си точка в моя монография (2), в която един паметник се анализира детайлно на поредица от равнища и с оперативните възможности на различни изследователски подходи.

Всъщност такъв тип научна интерпретация води до качествени промени в разбиранията за българската култура.

II. Друг кръг от научните ми интереси е свързан с **проблематиката на града**. Работата ми в тази насока започна чрез форми на стационарен терен в малкия град, в резултат на който се родиха поредица от изследвания (3). С времето към тази проблематика се добавиха и някои разработки, свързани с актуалната след публикациите на Пиер Нора **проблематика на паметта** (4).

С научните ми интереси към градския терен са свързани в голяма степен и съхранилите се като актуални през годините (с начало от около средата на 80-те години), **изследвания в полето на идентичността/ите**. Поддържаща жизнеността си в хуманитарните и социални науки в световен план и до днес, проблематиката на идентичността/ите се установяваше в европейското пространство по това време. Всъщност **работата ми върху градска проблематика обикновено е свързана с работа върху форми на идентичност в различни ситуации** (5). Работата ми на терен в други държави (Белгия, Франция, Италия, Испания, Румъния и пр.) ми предостави възможност за съпоставителни анализи на процесите на идентификация – най-представителна публикация, резултат на тези разработки е моя **монография** (6), **представляваща като цяло сравнително типологично изследване на културите на два града в две крайни точки на европейското пространство (България-Белгия)**. В българската специализирана литература тази книга е първата, която поставя в съпоставка българска културна проблематика на фона на европейска (и обратно), основавайки се на собствени теренни изследвания – интервюта, анкети, наблюдения и пр. До появата ѝ няма подобен прецедент и в европейската наука. Сред основните изводи в книгата, обосновани със собствен теренен материал, е и този за типологичното единство и синхронното протичане на европейските културни процеси.

III. Определени мои интереси са свързани с **фундаментални методологически проблеми**: такива, отнасящи се до културни и структурни характеристики на материал от сферата на народните изкуства/пластичен фолклор, както и такива, свързани с методологически аспекти на науката фолклористика или с остойностяването на самия термин “фолклор” в съвременността (7). **Тези разработки се ситуират на фона на изключително оскъдната литература от този тип и по света и у нас. В тях се третираат основополагащи концепти по отношение на науката**

фолклористика, нейният обект и възможните му интрепретации, както и неговите дялове.

IV. Във фокуса на научните ми интереси в последните години стои **проблематиката на нематериалното културно наследство (НКН) (8).** Това е нов за света проблем, имащ и теоретични параметри и такива, пряко свързани с културните политики както на отделна държава, така и по-широко – в световен план. В световен план проблематиката на НКН започна активно да се утвърждава след приемането от ЮНЕСКО през 2003 година на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство. Приемането на Конвенцията от международната организация обаче бе предшествано от сериозна теоретична и методологична експертна дейност по формулиране на нейните клаузи, в реализацията на която аз като експерт представлявах България. Малко по-късно поех функциите да представлявам като експерт България в Генералната асамблея на страните, ратифицирали Конвенцията, от която пък бях избрана да работя като член на Първия междуправителствен комитет на ЮНЕСКО за опазване на НКН. В този период Комитетата извършваше сериозна теоретична дейност, свързана с **разработката на основни концепти на НКН** и прилагането им в страните-членки. В този смисъл аз съм един от **24-те международни експерта, разработвали базовите концепти на културните политики, свързани с НКН в света.** Като експерт по НКН съм участвала в почти всички световни експертни съвещания, разработващи такива концепти: напр. свързаните с Оперативните директиви и пр. Бях също един от 6-те световни експерта, поканени от Франция за участие в публична дискусия във връзка с предложението на Президента на тази страна и перспективата за включването на (традиционната) храна в Световната листа на наследството, предавана пряко по френската телевизия. Развитата по време на дискусията концепция залегна като базова при оценките на елементи за включването им в световните листи на ЮНЕСКО.

В България дейността ми в областта на проблематиката на НКН има и теоретични, както и приложни аспекти, свързани с разработването на националните културни политики.

В теоретичен план: лично от мен или под мое ръководство са разработени досиетата на трите първи български вписвания в **Световната листа на ЮНЕСКО** на елементи на нематериалното културно наследство. Това са проектите: “Бистришките баби – архаична полифония, танци и ритуални практики от района на шоплука” (2005-2008), „Нестинарството – послания от миналото.

Панагирът на Св. Св. Константин и Елена от с. Българи” (2009) и „Традицията за производство на Чипровски килими“ (2014).
Обобщение на натрупания опит и теоретична рефлексия в проблематиката на НКН са публикацията на Регистъра (9), книжки на сп. Български фолклор (10) и др. публикации, както и **книгата ми „Да уловиш неуловимото. Нематериално културно наследство” – на български и английски език (11)**. Анализи, свързани с теорията на нематериалното културно наследство днес продължават да са в центъра на интересите ми (12), както в перспективата на изследване спецификите на опазването на **НКН в контекста на по-широката проблематика за опазване на културното наследство**, така и в частност по посока анализирането на **отношенията НКН-музей – една проблематика, която е слабо работена в световен план**.
В областта на културните политики: под мое ръководство и с мое основно участие са разработените двете основни и функциониращи днес в страната културни политики в областта на НКН - **Национален регистър на нематериалното културно наследство, официално приет от Българската държава и Национална система “Живи човешки съкровища – България”**.

Българският регистър на НКН бе първи в Европа и един от първите в света, посочен като добра практика на **официалната страница на ЮНЕСКО**. Днес българската методология в изготвянето на регистри се изучава от различни страни в целия свят. Националната система също е първа в Европа и е обект на засилен международен интерес.

За дейността си в областта на НКН – и теоретични аспекти, и културни политики съм награждавана нееднократно от Председателя на БАН, Министъра на външните работи, Министъра на културата – последната награда от когото „Златен век – звезда” за „изключителен принос за развитието на българската култура” получих през 2014 година.

V. Върху така накратко очертаните етапи в развитието ми като учен днес се ситуират най-новите ми експертни занимания, отново свързани предимно с НКН. Във времето след като бях избрана за чл. кореспондент, основната ми изследователска енергия е насочена в посока на развитието на експертизата и практиката в областта на НКН и в национален и в международен план. От 2020 работя като част от Международния експертен орган на ЮНЕСКО, чиято задача е да оценява подадените от различни страни в света досиета на елементи на НКН, с оглед вписването им в световните листи (Представителна, Спешна, Добри практики). Оценката на досиетата изисква високо

квалифицирана експертна дейност и поглъща значително количество време. Плод на тази ми дейност са над 250 експертизи на френски език, довели до вписване или не на елементи в Световните листи на човечеството (прилагам списък на вписаните елементи за периода 2018-2023 г., обявени на официалната страница на ЮНЕСКО)

Бележки:

1. Взаимодействия между фолклорна и специализирана култура в периода 15-17 век. – Проблеми на изкуството, 1984, кн.2; Възрожденска фолклорна и нефолклорна култура 18-19 век. – Проблеми на изкуството, 1986, кн.4; Някои аспекти на дърворезбата в контекста на българската етнокултурна традиция. I и II. – ПЕДИ, 1986, кн.3 и 6; Възрожденско фолклорно и нефолклорно художествено творчество. – Проблеми на изкуството, 1988, кн.1; Творецът – създател на материално художествено творчество в системата на фолклорната култура. – В: Проблеми на българския фолклор, т. 7, С., БАН, 1989; Рефлексии на фолклорна и специализирана култура в ранните български и атонски дърворезбени паметници. Опит за синхронен анализ.- В: Проблеми на българския фолклор, т.8, С., БАН, 1991; Към въпроса за взаимните влияния в старото българско изкуство (Някои теоретични аспекти). – Сб. Изкуствознание и методология, С., БАН, 1987; Характеристика на възрожденските художествени школи от фолклористично гледище. – Конгрес по българистика. Доклади, т. 15, С., БАН, 1986; Обковата на Черепишкото евангелие и отражението на фолклорната култура в някои паметници на чипровското златарство. – Сб. От Тимок до Искър, С., БАН, 1989 и др.
2. Чипровският дискос. С., Академично издателство “Марин Дринов”, 1997, 163 с. с илюстрации
3. Напр.: Към определението на културния код на малкия град. – Сб. Етнология на малкия град. Пловдив, 1995; От Банско, Молерови. Възрожденската фамилия на зографите и някои аспекти на културата на малкия град. – Сб. Банско. Изследвания и материали. С., 1996; Чипровци - проблеми на усвояване на пространството. – Сб. Северозападна България: общности, традиции, идентичност, С., Академично издателство “Проф. Марин Дринов”, 2002, с. 7-19; Поморие: градът, морето и Европа. – сб. Брегът, морето, Европа. С., Академично издателство Марин Дринов, 2006, с. 11-21; Проблеми на възрожденската градска фолклорна култура. – Славянска филология, т. 21, С., БАН, 1993; Vers les caractéristiques de la culture de la petite ville en Europe du Sud-Est. – Septième congrès international d’études du Sud-Est Européen. Communications, Athènes, 1994; Малкият град – град или село? Примерът на възрожденско Банско. – Гласник етнографског института, Српска академја наука и уметности, XLIV, Београд, 1995; Бележки върху организацията на общественото пространство в един малък град - примера на Чипровци. - Гласник Етнографског института, XLIX, Српска академија наука и уметности, Етнографски институт, Београд, 2000, с. 49-60; Изследването на културата на малкия град – модел за изследване на културата на малки общности? – Сб. Българистиката в зората на двадесет и първи век: българо-американската перспектива за научни изследвания. С., Изд. “Гутенберг”, 2000, с. 115-123; Bansko, la ville et son espace. – In : Jean Cuisenier. Itinéraire d’un chercheur et questions pour l’ethnologie. Ethnologie Française 2007, Hors série, pp. 103 – 108 и др.
4. Sofia 1989 : canvis, esdeveniments i el mausoleu. Una istòria per ser explicada. – Revista d’etnologia de Catalunya, Num. 34, Abril 2009, pp. 10-20, ISSN : 1132-6581- in Spanish; Памет и интерпретация. – Български фолклор, 2009, кн. 1, с. 7-14, ISSN 0323-9861; Construction de l’identité collective et mémoire - trois exemples européens. – Sprawy narodowościowe. Seria nowa, 2007 zeszyt 31, pp.63-70; Ще раз про ідентичність. Про ієрархію ідентичності та взаємовідношення м’ю маркерами та функціями. – Народна творчість та етнографія, Київ,

- №2, 2008; Места на меморијата во градот. Примерот на Видин. – В: Интерпретации, Скопие 2008, с. 215-224; *Lieux de mémoire en ville. L'exemple de Vidin.* - In: *Revue des études sud-est européennes*, Bucarest, Tome XLVII, (N 1-4), 2009, pp. 231-239, ISSN 0035-2063 – en français; *Cities, Republics – Forms of Reflection in Urban Milieu. (On Materials from Bulgaria and Lithuania).* – In: *Balkan and Baltic States in United Europe. Histories, Religions, and Cultures.* Sofia&Tartu, 2009, pp. 261-269, ISBN 978-954-326-114-7 и др.
5. Фолклор, традиция, еволуција. Как тези понятия се схваќат в един малък град в Белгија. – БФ, 1998, кн.1-2; Още неколку думи за идентичноста. За йерархијата на идентичности и за взаимоотношенијата меѓу маркери и функции. – БФ, 2003, кн.4, с. 132-146; Бенш, маската на Жил. Диалогът битуване - рецепција. – Сб. Ритуал и маска, С., 1999; Шрихи към мирогледниот портрет и манталитетот на беншоазаецот. Обществениот простор. – БФ, 1999, кн. 4, с. 62-74; *La question des signes visuels d'identification.* - *Ethnologie française*, 2001, N 2, p. 275-285; Карнавалът в Бенш. Проблеми на кодификацијата. – БФ, 2001, кн.1, с. 22-27; *Identification et globalisation? Les Balkans et l'Europe – Simposia. Studies in Ethnology and Anthropology.* Craiova, (II) 1, 2003, pp. 437-443; Малкиот град и форми на моделирање на национална идентичност. – Сб. Градът: симболи, образи, идентичности. С., ЛИК, 2002, с. 17-25
 6. Култура и традиција на малкиот град. С., Академично издателство “Марин Дринов”, 2001, 223 с. с илустрации
 7. *La géométrie comme forme d'expression est-elle typique dans le folklore plastique du village traditionnel balkanique?* – Македонски фолклор, год. XXIV, Скопје, 1991, бр. 48; Некои възможни аспекти во интерпретацијата на народните изкуства како дял на фолклорната култура. – БФ, 1993, кн.2; Към проблемот за схематизацијата и стилизацијата на мотивот. – БФ, 1998, кн.4, с.16-24; Фолклорната орнаментика - проблеми. - сп. Македонски фолклор, бр.54, Скопје 1999,с. 144-149; Типологија на художествениот труд – општа постановка. – БФ, 2004, кн. 3, с. 5-15, както и: Европско политическо и културно пространство – местото на науките за човекот во конструирането на европско политическо и културно пространство (съвм. С Мариано Паванело). – БФ, 2003, кн.4, с. 9-21; Фолклорот днес – европски превъплъщения на идејата за “фолклор”. – Сб. Проблеми на българскиот фолклор, т. 10, С., БАН; Наблюдения върху функционирањето на термините “фолклор” и “фолклористика” во българското научно пространство од крајот на 20-ти век/*Alcune considerazioni sul funzionamento dei termini 'folklore' e 'folkloristica' in Bulgaria dalla fine del 20 sec.* – сб. България-Италија. Дебати, локални култури, традиции/*Bulgaria-Italia. Dibattiti, culture locali, tradizioni.* Академично издателство проф. Марин Дринов, 2006, с. 26-34/159-166 и др.
 8. Правата на човекот и нематеријалното културно наследство. – http://www.seecorridors.eu/filebank/file_1025.pdf; Правата на човекот и нематеријалното културно наследство. – БФ 2010, кн. 3-4, сс. 150-159, ISSN 0323-9861; *Intangible Cultural Heritage: Issue.* – BF, Special Edition 2011, pp. 89-101, ISSN 0323-9861; Нематеријално културно наследство: изградба на национални регистри и културни политики. Българската перспектива. – Българска етнологија 2011, кн. 2-3, сс. 98-107, ISSN 1310-5213; *Intangible Cultural Heritage: Building of National Inventories and Culture Policies. Bulgarian Perspective.* - In: *Cultural Research in the 21st Century: Heritage, Identities and New Rhetoric.* Vilnius, 2011, ISBN 978-9955-868-39-2, p. 24-27; Национални регистар нематеријалног културног наслеѓа (НKH) и некои аспекти културних политика по питању Нематеријалног културног наслеѓа. – Нематеријално културно наслеѓе Србије/ *Intangible Cultural Heritage of Serbia.* Београд/Belgrade 2011, ISSN 2217-6780, с. 60-65; *The Intangible Cultural Heritage and the Museums in the of Globalization Era. The Experience of Bulgaria.* – In: *Second Regional conference of ICOM SEE „Proposals for recovery and revitalization of heritage in the region of South East Europe - „Risk assessment of cultural and natural heritage in the region of South East Europe”*, Zagreb 2012; *HUMAN RIGHTS AND INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE – Polska, Our Europe. Ethnography – Ethnology – Anthropology of Culture,* The Poznan Society for the Advancement of the Arts and Sciences- SECTION OF HISTORY AND SOCIAL SCIENCES, Poznań 2013, PUBLISHING HOUSE OF THE POZNAŃ SOCIETY FOR THE ADVANCEMENT OF THE ARTS AND SCIENCES, ISBN 978-83-7654-127-3; *Nematerialusis kultūros paveldas: nacionalinių registrų kūrimas ir kultūros politika. Bulgariškoji perspektyva.* – In: *Muziejai, Paveldas, Vertibės. Lietuvos kultūros tirimai*, 2, LKTI, Vilnius, 2012, pp. 104-117.

- ISSN 2029 – 8560; ISBN 978 – 9955 – 868 – 51 – 4; Експертният капацитет на Българската академия на науките и работата в областта на нематериалното културно наследство: Български национален регистър на нематериалното културно наследство – В: Списание на българската академия на науките, 2013, кн. 2, с. 24-30, ISSN 0007-3989; Some observations on the intangible cultural heritage of the Balkan countries inscribed in the UNESCO's world lists/ UNESCO dünya listelerinde yer alan Balkan ülkelerindeki “Somut olmayan kültür miras” unsurları üzerine bazı gözlemler. – Neighbouring Cultures and Dialogue. The Balkans, Bulgaria and Turkey/ Komşu Kültürler ve Diyalog. Balkanlar, Bulgaristan ve Türkiye. Ankara 2012, pp. 154-164; Нематериално културно наследство: трансмисията като редукция на забравата. Още нещо за идентификацията. – Проблеми на изкуството, 2013, бр. 2, с. 44-49, ISSN 0032-9371; Нематериално културно наследство, Съставител. – Български фолклор, 2013, кн.1, ISSN 0323-9861; Нематериално културно наследство. Ефектът на огледалото и още нещо. Нематериално културно наследство. – Български фолклор, 2013, кн.1, с. 57-65, ISSN 0323-9861; Национална система „Живи човешки съкровища – България“. Нематериално културно наследство. – Български фолклор, 2013, кн.1, с. 98-99, ISSN 0323-9861; Nemateriālais kultūras mantojums : nedaudz vairāk kā spoguļefekts. [*Intangible Cultural Heritage: The Effect of the Mirror and Something More*] . - NEWS Electronic publication: Pētījumi par nemateriālo kultūras mantojumu (Bulgārija - Latvija) / Studies of Intangible Cultural Heritage (Bulgaria - Latvia). [Rīga:] LU Latvijas vēstures institūts, 2013 - 179 pp. 8-17 (http://www.lvi.lv/lv/elektropubl_files/Nematerialais_kulturas_mantojums_Intangible_Cultural_Heritage_2013.pdf); Cilvēktiesības un nemateriālais kultūras mantojums.[*Human Rights and Intangible Cultural Heritage*]. . - NEWS Electronic publication: Pētījumi par nemateriālo kultūras mantojumu (Bulgārija - Latvija) / Studies of Intangible Cultural Heritage (Bulgaria - Latvia). [Rīga:] LU Latvijas vēstures institūts, 2013 - 179 pp. 18-30 (http://www.lvi.lv/lv/elektropubl_files/Nematerialais_kulturas_mantojums_Intangible_Cultural_Heritage_2013.pdf); Human Rights and Intangible Cultural Heritage. – Our Europe. Ethnography – Ethnology – Anthropology of Culture (Poznań), Vol. 2, 2013, Bulgarian Issue, Ed. Katya Mihaylova, ISSN 22994645, <http://www.ptpn.poznan.pl/Wydawnictwo/czasopisma/our/Our%20europe.html>; Nematerialusis kultūros paveldas: nacionalinių registrų kūrimas ir kultūros politika. Bulgariškoji perspektyva. – In: Muziejai, Paveldas, Vertibės. Lietuvos kultūros tirimai, 2, LKTI, Vilnius, 2012, pp. 104-117. ISSN 2029 – 8560; ISBN 978 – 9955 – 868 – 51 – 4; Niematerialne dziedzictwo kulturowe – przekaz jako redukcja zapominania. –In: Niematerialne dziedzictwo kulturowe: źródła – wartości – ochrona. Red. Jan Adamowski, Katarzyna Smyk. Seria: Niematerialne dziedzictwo kulturowe w Polsce i jego ochrona. Lublin–Warszawa, 2013, ISBN: 978-83-7784-426-7, s. 149-160 и др.
9. М. Сантова и кол. Живи човешки съкровища – България. С., Академично издателство проф. Марин Дринов 2002
 10. М. Сантова, Съставител. Нематериално културно наследство, Съставител. – Български фолклор, 2013, кн.1; М. Сантова, Съставител. 20 години Конвенция 2003, Български фолклор, 2023, кн.2;
 11. Да уловиш неуловимото. Нематериално културно наследство. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2014, 127 стр. / Santova, Mila. To capture the elusive. Intangible cultural heritage. Sofia: Prof. Marin Drinov Academic Publishing House, 2014, 117 pp. ISBN 978-954-322-710-5
 12. Нап.: Development of National inventories and cultural policies: the Bulgarian perspective. – In: The IOV Journal of Intangible Cultural heritage, IOV World, 2015, ISSN 2384-4892, pp. 34-49; Политики за опазване на културното наследство. Нематериално наследство. – Наследство и културен пейзаж. Известия на регионален исторически музей Русе, т. XVIII, Русе 2015, с. 135-148; Возможности и способы сохранения нематериального культурного наследия в условиях войны. – Народна творчість та етнологія, НАНУ, Київ, 2015, № 6 (358), с.33-35. ISSN 01306936; Bulgaria, the UNESCO's Convention of 2003 and the Intangible Cultural Heritage. First steps. E. Soler y L. Calvo (eds). Transiciones culturales: perspectivas desde Europa Central y del Este, Madrid: CSIC, Collection: Biblioteca de Dialectología y Tradiciones Populares LIV, 2016 ; ISBN 978-84-00-10077-3, p. 173-194 ; България и Конвенция 2003: културни политики и практики за опазване на нематериалното културно наследство, перспективи./ Bulgaria and the 2003 Convention: Cultural Policies and Practices in the Safeguarding of the

Intangible Cultural Heritage, Prospects. – B/In: The Contribution of UNESCO Member State of South-Eastern Europe to the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. A Jubilee Edition Dedicated to the 70th Anniversary of UNESCO. Sofia 2016, pp. 33-50 ISBN 978-619-90617-1-8; Национална система "Живи човешки съкровища - България" - основна културна политика на страната за опазване на нематериалното културно наследство – В: Сб. Общество, Памет, Образование. История и обществени нагласи. Т. 3. СУ, Исторически факултет, ИК "Стилует" ЕООД, 2017, с. 297-305, ISBN 978-619-194-031; Приканва секретариата... опазване на нематериалното културно наследство днес: синергии, хармонии, устойчиво развитие. – В: сб. Опазване на културното наследство. Идеи и практики. Проф. Марин Дринов Издателство на Българската академия на науките. С., 2018, с. 21-30, ISBN 978-954-322-908-6

Както и: Between the Visible and the Invisible. The Intangible Cultural Heritage and the Museum. Prof. M. Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, Sofia 2018, ISBN 978-954-322-916-1 – съставителство и научно редакторство; Intangible cultural Heritage and museums – challenges and problems. – In: Between the Visible and the Invisible. The Intangible Cultural Heritage and the Museum. Prof. M. Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, Sofia 2018, ISBN 978-954-322-916-1, p. 7-14; Intangible Cultural Heritage and museums (на грузински). National Agency for Cultural Heritage Preservation of Georgia, 2016, pp. 264-272, ISSN 1512-0872; Музеи, дефиниции... Какво се случва днес в схващането за музея?. - В: Сб. Културната памет във времето и пространството. Сборник, посветен на 65-годишния юбилей на проф. д. изк. Симеон Недков. С., Университетско издателство, 2018, с. 193-203, ISBN 978-954-07-4426-1